

At the present stage, the main pedagogical conditions for the effective organization of patriotic education of pupils' education have been identified as follows: substantive content of the national-patriotic content of the educational process of the elementary level of education; introduction into the educational process of the elementary school of the courses of the Ukrainian and spiritual-moral orientation; gradual formation of patriotic upbringing of pupils' education; optimal organization of patriotic activities of pupils' education with the help of innovative forms, methods and technologies; involvement of parents in organizing of patriotic activities.

Key words: patriotic upbringing, patriotism, pedagogical conditions, junior pupils, Ivan Ohienko, educational innovations.

Отримано: 22.10.2019 р.

УДК 821. 161. 2+821.131.1]091

DOI: 10.32626/2309-7086.2019-16-2.194-198

Галина Насмінчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

САКРАЛЬНА ОСНОВА РОМАНУ «ЛЮБОВ І ГРІХ МАРІЇ МАГДАЛИНИ» ГАЛИНИ ТАРАСЮК

У статті на матеріалі роману «Любов і гріх Марії Магдалини» Галини Тарасюк розглянуто специфіку сприйняття письменницею сакрального тексту. Виявлено такі особливості інтегрування Святого Письма у простір художнього твору, як трансформація біблійних образів, їх семантичне ускладнення, органічне поєднання сакрального і профанного часів.

Ключові слова: Галина Тарасюк, Святе Письмо, архетипне мислення, традиційна версія, актуалізація сюжету, автобіографічний елемент.

За словами Івана Огієнка, Святе Письмо сповнене «зразками найглибшої правдивої поезії, часто високохудожньої, що притягало до себе спрагненого читача вже з найдавнішого часу» [3, с.213]. Такими «спрагненими читачами» в усі часи були насамперед митці слова. Сукупно їхня художня практика демонструє найрізноманітніші форми оприявлення сакрального в авторському тексті. Будучи, за словами З. Лановик, основним джерелом літературного діалогізму та архетипного мислення [1, с.12], Біблія увиразнює письменницький задум, актуалізує давні істини, розширює смисловий простір твору. Особлива актуалізація сакральних концептів спостерігається в сучасному українському письменстві, яке, «приймаючи прикметні засади постмодерних дискурсивних стратегій, залишається в полі сакрального неоромантичного світосприймання та світовираження» [2, с.552].

Вияткову чулговість до сакрального засвідчує зокрема творчість Галини Тарасюк, яка в інтерв'ю Ірині Лобовик зізнавалася: «Я – віруюча християнка. Читаю Святе Письмо. А в ньому написано не лиш про Бога, а й того, хто замість нього хоче правити цим світом і нами, і проти кого я веду словом постійну війну» [5, с.170]. Чи не першим потужним аванпостом цієї війни у доробку письменниці став роман «Любов і гріх Марії Магдалини», задуманий на початку літературного шляху і вивершений 1990 року на Буковині, яку вона дотепер вважає своєю другою малою батьківщиною.

В аналізованому романі реалії часу універсалізуються, навіть міфологізуються. Деталі умовні переплітаються з реальними, символіка з конкретикою

часу, біблійний вислів провокує параболічність, породжує багатошаровість сенсів. І тут українська письменниця суголосна зі своїми побратимами і посестрами по перу. Література знає чимало прикладів вписування актуальної проблематики в контекст релігійних уявлень людини. Дуже показовий у цьому плані роман «Плаха» Ч. Айтматова, опублікований за чотири роки до появи роману Галини Тарасюк. Є підстави твердити, що ці два твори близькі типологічно. І в одному, і в іншому випадку твори збудовані так, що дійсність чергується з мареннями головних героїв. Відтак слова, які Галина Паламарчук сказала про «Любов і гріх Марії Магдалини», можна достосувати і до «Плахи»: «Читачеві пропонується вирішувати самому: чи то хресний шлях на Голгофу Спасителя, поведінка натовпу, його учнів, тихе приказування його матері, чи то хресний шлях на свою Голгофу незнаного духовного подвижника, розп'ятого своїм же оточенням» [5, с.51].

Зацікавлення біблійними концептами, хоча й орієнтоване на вітчизняну і зарубіжну традицію, у Галини Тарасюк складаються у чітку світоглядну систему, що простежується і в ліриці, і в прозі вже навіть на рівні заголовкових комплексів: «Молитва», «Так, був Пілат...», «Тінь Апокаліпсису...», «Пісенька втомленої Магдалини», «Тікаймо, Адаме, тікаймо...», «Між пеклом і раєм», «Гаспид і Маргарита» та ін.

Тяжіючи до духовно-філософського усвідомлення свого часу, письменниця підносить конкретні знання до рівня метафори-символу, що визначає особливості поетики її прози в цілому. Теперішні події осмислюються шляхом уподібнення їх до апокаліптичного часу з Одкровення Іоанна Богослова. Ці особливості поетики твору вже зацентовані критикою. Так, Петро Рихло звернув увагу на те, що «новозавітні ремінісценції, якими просякнутий твір» [5, с.68], безпосередньо пов'язані з проблемою митця в «заблокованому» суспільстві, «де все регламентовано ідеологічними циркулярами, де свобода творчості трактувалася лише як уславлення упокореним талантом політичних підвалин існуючої системи» [5, с.68]. Марія Якубовська конкретизує цю тезу і правомірно вважає, що поштовхом до написання роману були життєві історії Григора Тютюнника, Володимира Івасюка, Тараса Мельничука, Івана Миколайчука. «Нація жила і берегла себе у їхніх творах. Вони стали її совістю, її сумлінням. Факелами жертвовності осяває ту жорстоку пору смолоскип їхнього буття. Вони своїм стражданням врятували епоху. Стали її жертвою і, одночасно, порятунком» [5, с.188].

Хоча роман «Любов і гріх Марії Магдалини» і не обійдений увагою критики, його сакральна складова ще не була предметом окремого дослідження. Уважний аналіз та увиразнення потребують малодосліджені біблійні концепти, наявні як у романі, так і творчості письменниці в цілому. Мета пропонованої розвідки полягає в інтерпретації роману «Любов і гріх Марії Магдалини» з погляду його біблійного підґрунтя.

Події роману, в якому явно простежується виразний автобіографічний елемент, розгортаються у рідному авторці і впізнаваному читачеві часпросторі. Це Чернівці (у творі – Чернопіль) постшістдесятиницької епохи, куди письменниця прибула у 1968 році після виключення з московського літературного інституту ім. Горького, зазнавши наслідків «виховних бесід» в кабінетах КДБ. У романі цей час оприявнений через певні символи: «Десь далеко, майже на небі – в Москві, мінялися царі, мінялася погода, морозні, колючі вітри вже пролітали і над нашою периферією, дехто відчував власною шкірою їх льодовий подох» [4, с.159].

Авторка будує свою оповідь так, що події менш віддалені передують тим, які сталися раніше. Читач знайомиться з оповідачкою-героїнею у той час, коли відбувається мітинг-реквієм на пошанування пам'яті її чоловіка художника-

піддесятника Ігоря Борканя, прозваного Мольфаром. Все це стало можливим завдяки перебудовним віянням. Після запальних промов ораторів, що таврували винуватців передчасної смерті митця, багатотисячний людський натовп зажадав відвідати його могили. Ось тут і починає звучати те, що порушує реальний плин подій і скеровує їх рух у метафізику: «...Вони несли його на осиковому хресті, звівши високо над головою, і сльози блаженства, пієтету і радості омивали їхні темні зіниці, втихомирювали інстинкти і просвітлювали душі. Вони дивилися кризь солодкі сльози на Нього і неждано побачили небо. Небо! /.../

І вони засміялись, і заридали, стали обніматись і випустили з рук осиковий хрест, і вітер підхопив його і поніс високо-високо, в самий зеніт. Тепер вони, закинувши на спину голови, дивилися в небо. Вони мали на що дивитися: там був він...» [4, с.129]. Так в результаті поєднання лінійного і міфічного часів створюється ефект багатощаровості, стереоскопічності.

Образ Марії Магдалини неодноразово з'являється вже в ранній ліриці Галини Тарасюк. У вірші «Камінь слова тяжкий» (зб. «Сотворіння гнізда») присутні класичні іпостасі архетипного образу: «Магдалина по той бік / у темні блудить, / а по цей бік – / світає пречиста Марія» [4, с.357]. А в поезії «Пісенька втомленої Магдалини» з книги «Зерна полину» поетеса пов'язує семантику образу зі сферою духовної діяльності, на що вказує фінальний рядок вірша: «Як я легко плащаницю волочу» [4, с.378]. В євангельській історії Марія Магдалина постає послідовницею Ісуса Христа, однією з жінок-мироносиць. Вона була присутня на Голгофі при його кончині і похованні. І саме її ангели сповістили про воскресіння Христа. Особливо багато розповідається в біблійній літературі про проповідницьку, духовно-творчу діяльність Марії Магдалини, у зв'язку з чим її називають «рівноапостольною».

У творі Г. Тарасюк зауважуємо прями цитації з Біблії: «Як воскрес рано в перший день тижня, ... явився першій Марії Магдалині, з якої вигнав сім бісів.

Вона пішла і сповістила тим, що були з ним, що ридали тепер і плакали.

Але вони, почувши, що він живий і вона бачила Його, – не повірили...» [4, с.149]. Спогади-роздуми оповідачки інкрустовані афоризмами релігійно-містичного спрямування: «Поки що ми жили в раю» [4, с.140]; «Ні, півень ще не піяв. Було ще надто рано...» [4, с.157]; «Я розуміла: Це кінець. Попереду – лиш Голгофа» [4, с.157] та ін. Саме з цими і подібними сентенціями асоціюється конкретний топос, конкретний екзистенційний контекст.

Героїня роману, від імені якої ведеться оповідь, ототожнює себе з Марією Магдалиною, вона повністю розчиняється у світі захопленнь свого коханого чоловіка, і як він, зазнає переслідувань, зневаги від оточення. Вона навіть відмовляється народжувати, бо такою була його воля.

Хоча твір має назву «Любов і гріх Марії Магдалини», в його змісті присутній ще один жіночий образ, який має стосунок до символічної системи Біблії. Це Ліліт, за переказами – прекрасна зваблива жінка. Це ім'я дав своїй юній дружині художник. Інтегровані у текст роману біблійні історії формують його сакральний простір. В інтерпретації Г. Тарасюк ці знакові фігури – Марія – Ліліт – перетворюються на метафору власне жіночої форми поведінки, яка практично завжди сповнена сакрального змісту. Якщо Ліліт втілює вітальні сили життя («Ліліт, Ліліт, Ліліт... ти одна, Ліліт, ти єдина, ти як вода, мінлива, щораз інша, в тобі тисяча жінок, Ліліт... ти кожного разу інша... як ти вмій люби ти... тільки ти... тільки ти так вмій любити» [4, с.142]), то Марія Магдалина у контексті авторської історії – це алюзія саможертвовного подвигу («Усі ці роки я жила лише Мольфаром, його творчістю, його диким, незатишним, невлаштованим життям. Я забула ради нього все і всіх. Я перетворилася в додаток до

Мольфара» [4, с.139-140]). А що життєва і творча стежка Мольфара вела його на Голгофу, то й дружині довелося сповна випити чашу суспільної зневаги і переслідувань. Познайомившись із роботами авангардистів, Мольфар став творити в іншому, ніж до того, ключі, все більше тяжіючи до біблійної символіки. Так з'явилися «Катастрофа», «Свангеліє від Йосифа», «Апокаліпсис», «Голгофа», «Вознесіння». Після відвідин у складі всесоюзної бригади молодих художників Красноярської ГЕС, протестуючи проти пласкої «парадної мазні» і безконфліктного «дебільного оптимізму», він написав її будівельників «з кельмами замість голів», тобто створив той самий «Апокаліпсис», який став початком кінця. За цей шедевр його зненавиділи примітивні співці індустріальних пейзажів, «зненавиділи і топтали, і гнали, і кричали вслід: «Очорнитель! Осквернитель!» А я... я, мов собака, кидалася під ваші копита: «Ви ще пожалісте... ще зрозумісте, який вчинили злочин!» [4, с.159].

В результаті поєднання буденного часу з часом сакральним розширюється простір внутрішньої екзистенції оповідачки. Вона постійно перебуває на межі: і тоді, коли відчуває за собою чорну тінь КДБ, і коли втрачає коханого, і коли пробує звести рахунки з життям, і коли опиняється у психлікарні. Скривджена зрадою обожнюваного чоловіка, доламана підступами кадебешників, молода жінка пише зізнання в органи безпеки. Переживши глибоке потрясіння від власного переступу, вона виходить з реального світу у сакральну дійсність: «З редакторського кабінету я виїшла Іудою Іскаріотом! Не Марія я, не Магдалина я, не Ліліт... Я – Іуда!» [4, с.163].

Апелюючи до традиційної версії у тлумаченні образу Марії Магдалини, Галина Тарасюк цікавиться ним не так із погляду власне біблійної історії, як із погляду певного типу жіночої особистості, можна сказати, певного психотипу жінки, здатної до героїки заради кохання. «Я видам твої листи! – Клянеться дружина Ігоря Борканя. – Я напишу про тебе спогади! Велику і чесну книгу твого і мого життя. Смерть – ні, не розлучила нас, а поєднала навки...» [4, с.170]. Чи могла припускати Галина Тарасюк у той далекий 1990 рік, коли завершувала роман, що колись ці слова, вкладені до вуст її героїні, у дивовижний спосіб визначає основний вектор і її поведінки в реальному житті як дружини, як соратниці передчасно згаслого чоловіка – талановитого кінорежисера Володимира Андрощука. Нещодавно вона завершила дуже особистісну «велику і чесну книгу» спогадів і роздумів «Володимир Андрощук. Кіно і доля», в якій ідеться про те, що є насправді вартісним у нашій повсякденній метушні, в нашому безкінечному марафоні на коротких і довгих дистанціях. І лише авторці відомо, яких зусиль, якої крові усе це коштувало.

Отже, сакральний текст стає своєрідним засобом осмислення подій, які мають прямий стосунок до життєвих випробувань, що їх зазнала сама авторка. На ідейно-концептуальному рівні авторський задум відтворити трагедію митця в тоталітарному суспільстві увиразнюється такими місткими образами, як Голгофа, розп'яття, Ісус, Марія Магдалина, Іуда Іскаріот. Біблія в контексті образу оповідачки-героїні стає тим емоційним сегментом, який допомагає їй осягнути свій буттєвий та емоційний досвід. Присутність сакрального, чи радше містичного компонента у романі забезпечує незбагненну наближеність зображуваних подій до сьогодення, а фактів життя літературних героїв – до життя реальних людей.

Список використаних джерел:

1. Лановик З. Біблійна герменевтика: становлення, методологія (символіко-алегоричний аспект літературознавчого дискурсу) : автореф. дис. ... д-ра філол наук. Київ, 2006. 36 с.

2. Набитович І. Універсум *sacrum* в художній прозі (від Модернізму до Постмодернізму) : монографія. Дрогобич ; Люблін : Посвіт, 2008. 600 с.
3. Огієнко І. Давньоєврейська поезія. *Рідна мова* (Жовква). 1938. Ч. 5. С. 213-224.
4. Тарасюк Г. Любов і гріх Марії Магдалини: Вибране. Поезія. Проза. Чернівці : Облдрук, 1995. 384 с.
5. Тарасюк Г. Трепанажія: Літературознавчі праці, рецензії, відгуки. Роздуми. Інтерв'ю. Бровари : Відродження, 2006. 320 с.

The article on the material of the novel «Love and Sin of Mary Magdalen» by Halyna Tarasyuk examines the specific perception of the writer of the sacred text. The peculiarities of integration of the Holy Scriptures into the space of artistic work are revealed, such as the transformation of biblical images, their semantic complication, the organic combination of sacred and profane times.

The realities of time are universalized in the analyzed novel, even mythologized. Details of conditional are intertwined with real, symbolism with specificity of time. Striving for spiritual and philosophical awareness of its time, the writer brings concrete knowledge to the level of metaphor-symbol, which determines the features of the poetics of her prose as a whole. Current events are conceived by likening them to the apocalyptic time of the Revelation of John the Theologian.

Biblical stories integrated into the text of the novel form its sacred space. In the interpretation of G. Tarasyuk, the figures of Mary Magdalen and Lilith are transformed into a metaphor of the feminine form of behavior, which is almost always filled with sacred content. If Lilith embodies the vital forces of life, then Mary Magdalene in the context of copyright history is an allusion to a self-sacrificing feat. As a result of the combination of everyday life with time the sacred space widens the inner existence of the heroine.

Thus, the sacred text becomes a kind of reflection on events that are directly related to the life trials experienced by the author herself. At the ideological and conceptual level, the author's intention to recreate the tragedy of the artist in a totalitarian society is expressed by such capacious images as Calvary, Crucifixion, Jesus, Mary Magdalen, Judas Iscariot. The Bible, in the context of the image of the heroine narrator, becomes the emotional segment that helps her to grasp her existential and emotional experiences. The presence of a sacral, or rather a mystical component in the novel, provides an incomprehensible approximation of the depicted events to the present, and the facts of the lives of literary heroes – to the lives of real people.

Key words: Halyna Tarasyuk, Holy Scripture, archetypal thinking, traditional version, story actualization, autobiographical element.

Отримано: 03.09.2019 р.